

# 5 Kultura transmisioa euskararen ikuspegitik Iparraldean

**Erramun Baxok**

*Hizkuntzalaria*

baxok@wanadoo.fr

Sarrera-data: 2012-05-20 | Onartze-data: 2012-06-20

**Laburpena.** Erramun Baxok hizkuntzalariak dioenez, euskara eta euskal kulturaren transmisio familetarik abiatzen da, gero hezkuntza linguistikoa eta kulturala ikastetxeetan egiten da, bitartean elkarteak daudelarik. Ipar Euskal Herriko berezitasuna elkarte bizitzaren bizkortasunean dago. Nonbait han 200 elkarte mugitzen dira euskalgintza eta kulturgintzaren alorretan. Familia bakoitzak elkarte batean edo batzuetan parte hartzen du belaunaldiz belaunaldi. Gainera ikastetxeak elkarteen dinamikaz baliatzen dira beren kultura ekintzak antolatzeko. Normalkuntzaren azken etapa politika publikoarena da. Maila guzietako botere politikoa, Hezkunde ministeritza barne, elkarteen aldarrikapen ozenei jarraiki da, elkarteekin erakunde ofizialak kudeatuz adibidez Euskal kultur erakundea eta Euskararen erakunde publikoa. Oro har elkarte bizitzaren dinamika da familien eta ikastetxeen lagungarri eta erakundeen akulatzaile. Gazteekin euskarak garapenaren bidea hartu du, bereziki kulturgintzaren bidez "hizkuntza gozamenarekin uztartuz". Etorkizunari begira erronka da nola Y belaunaldia dinamika honetan sartuko den hain maite dituen informazio eta komunikazio tekniken bidez. • *Hitz-gakoak:* *transmisio kulturala, elkarte bizitza, hizkuntzaren gozamena.*

**Abstract.** **Culture transmission from the Basque perspective in the Northern Basque Country.** According to the linguistics expert Erramun Baxok, the transmission of the Basque language and Basque culture starts in the family; after that, language and cultural education is carried on in the schools, and in the midst of them are the associations. The distinctive nature of the Northern Basque Country (under French jurisdiction) is to be found in the vitality of the life of its associations. 200 associations are apparently active in the spheres of Basque language and cultural activity. Each family participates from one generation to the next in one or more associations. What is more, schools make use of the associations to organise their cultural activities. The final step in normalisation is that of public policy. Political power on all levels, including the French Ministry of Education, has followed the fervent demands of the associations, and manages, in conjunction with the associations, the official institutions like, for example, the Basque Cultural Institution and the Public Institution for the Basque Language. On the whole, it is the dynamic of association life that assists families and schools and encourages the institutions. Basque with young people has embarked on the road to development, in particular through cultural activity "by linking language with pleasure". As far as the future is concerned, the challenge is how incorporate the generation Y into this dynamic through the ICTs that they adore. • *Key words:* *culture transmission, association life, enjoyment of the language.*

## DEFINIZIOAK

### I

Kulturaren definizioa polisemikoa da. Erranahi zabalenean, kultura da naturari gehitzen zaion heziketa guzia: hizkuntzak, zientziak eta teknikak, gogoetak eta ideologiak, bai eta ere izpirituaren ekoizpen oro, idatziz, edergailuz, musikaz...

Sentsu hertsia goan, Kultura ministeritza aduratzen den gaiak dira ekintza intelektualak eta artistikoak hala nola literatura eta liburugintza, antzerkia, dantza eta musika, pintura, eskultura eta arkitektura, zinema eta entzun-ikusgaiak, monumentuak eta beste ondare mugiezinak. Definizio praktiko honek objektibotasunaren itxura dauka, edukinaren mugak mugikorrek badira ere.

Nortasun 2005 inkestan ikertu da herritarrentzat zer den euskal kultura. Galdea zen: "Zein dira euskal kulturari lotzen diezuen osagai nagusiak? Maiztasunaren ordenan agertzen dira euskara, kantua, dantzak, pilota eta ohiturak. Jarraian aipatzen dira musika, gastronomia eta jaiak, maila berdinean. Urrunago monumentuak eta euskal kirolak. Eta zerrrenda buruan aurkitzen ditugu hizkuntza erabiltzen duten ekintzak hala nola mitologia, antzerkia, ahozko eta idatzizko literatura. Herritarrek kultura bizimolde bezala ulertzen dute eta definizio subjektibo hau aldatzen da adinaren, hizkuntza gaitasunaren edo herritasunaren arabera.

Euskal kulturak baditu bi ezaugarri nagusi: alde batetik diglosikoa da eta bestalde herri nortasunari lotzen da molde berezi batez.

Diglosia kulturala diglosia linguistikoaren ondorioa da. Gaurko euskaldun guziak elebidunak dira. Denek frantsesa edota gaztelania badakite, eta gero eta gehiagok ingelesa edo beste atzerri hizkuntza bat. Baina erdal kultura eta euskal kultura ez dira hein berean. Mugaren alde batean edo bestean, estatuaren kultura indartsua da, nahitaezkoa, eta hedabide guzietan zabaldua. Aldiz euskal kulturak hedadura ahulagoa dauka eta nor bere hautuari lotua da, neholako gizarte presiorik gabe. Erdal eta euskal kulturaren arteko harremanak oso eztabaidagarriak dira. Herritarrek bi kulturak gustura erabiltzen dituzte, bien arteko menpekotasuna eta nahasketak arbuiazen badituzte ere. Oro har konturatzen gara, kulturantzitasuna aberasgarri izan daitekeela.

Kultura kasu guzietan nortasun kolektiboari lotua da. Nahitaez, frantses kulturak frankofonia sortzen du eta elkartasun bat lotzen frantsesa darabilten herrien artean. Gauza bera gertatzen da euskal kultura eta euskal nortasunaren artean, baina molde militante batean. Eta bizimolde kulturala nolazbait hizkuntza baino indartsuago da euskaltasuna pizteko et biziberritzeko. Euskara ez dakiten anitzek beren burua "eus-

---

**Nortasun 2005 inkestan ikertu da herritarrentzat zer den euskal kultura. Galdea zen: "Zein dira euskal kulturari lotzen diezuen osagai nagusiak?"**

---

**Euskal kulturak  
baditu bi  
ezaugarri nagusi:  
alde batetik  
diglosikoa da eta  
bestalde herri  
nortasunari  
lotzen da molde  
berezi batez.**

kaldun” daukate. 2005ean galdegin zelarrik: “Zure burua euskalduntzat daukazu?”, %48ren erantzuna zen “osoki, frango” eta %15en erantzuna “zerbait, erdizka”. Alta bada 2006ko inkesta soziolinguistikoa arabera elebidunak %22,5 ziren eta elebidun hartzaileak %8,6. Hizkuntza ez da beraz nortasunaren ezaugarri bakarra. Erdaldun batzuk euskaldun sentitzen dira Euskal Herrian sortuak direlako eta hemengo bizitzan, ohituretan, jaietan murgilduak direlako. Eta batzuetan molde biziki militantean. Diotenaz “hizkuntzak bereizten gaitu, baina kulturak elkarretaritzen”.

Nola uler dezakegu kulturaren transmisioa?

Bizitza kulturalan, bi ekintza kategoria bereiz ditzakegu, sorkuntza eta transmisioa. Sorkuntza da artisten asmakizuna, bakarka edo taldean, molde profesionalean edo ez. Etengabe ekoizpen berriak agertzen dira, antzokietan, arte ederrean, literatura idatzian edo mintzatuan. Transmisioa da ekoizpen hauen banaketa publiko ezberdinen artean eta belau-naldietan zehar. Denboraren aldetik bi transmisio molde agertzen dira: transmisio sinkronikoa garaikideen artean eta transmisio diakronikoa belau-naldi batetik bestera.

Maiz bereizten dira transmisio informala, familiaren bidez egiten dena eta transmisio formala, erakundeek eragiten dutena eta lehenik eskolak. Zehaztasunetan sar gaiten.

Familian gertatzen da oinarrizko heziketa: berezko hizkuntza, arazoibide naturala, harreman afektiboak eta emozionalak. Lehen kultura ekintzak familian antolatzen dira: eguneroko kontaketa eta irakurketak, kantu eta ikusgarriak jai egunetan, irrati, telebista, Internet eta beste hedabideen erabilera. Gurasoek eta haurrek antolatzen dituzte lehen ariketak, kirolean ala kulturagintzan. Transmisio hau familiako hiru belau-naldietan egiten da, maizenik plazer eta amodio giro batean.

Eskolan ikasten dira, molde gogorrago batean, gizarte bizitzarako arauak, elkarrekin nola joki eta denek onartu beharreko arazoibideak. Erreferentzia kulturalak denentzat berdinak dira, baina ekoizpen kulturalak molde lehiakorrean neurtzen dira, neurria ikasgaien errepika zuzena delarik. Definizio honek balio du eskola orokorarentzat, eskola berezientzat, arte eder, musika ala bertsolaritza bai eta ere beste kultur-gintza erakundeentzat.

Michel Puech pedagogoaren arabera, eskola kulturagintzaren garapenerako tokia da, baina kulturari buruzko hastapeneko sarbidea (*primo-initiation culturelle*) beste nonbait dago, biderdi familia eta eskolaren artean, familiarik at eta eskolatik kanpo. Bitarteko ingurune kultural hau bortzarik gabekoa da, atsegina eta erakargarria. Haatik edertasunaren

kezka hor dago, adibidez haur aldizkariak jostagailu dira, baina serios-tasunez, balio erantsi bat bezala. Neutraltasun zerbait badago kultura sortzailearen eta kontsumitzailearen artean: batak gostura ekoizten du eta bestea nahitara hurbiltzen zaio. Nik uste, bitarteko ingurune kultural hau, Ipar Euskal Herrian kultura elkarteek gauzatzen dute.

## PROBLEMATIKA

Ipar Euskal Herriko kultura transmisioa bere osotasunean aztertzekotan, hiru solairutan ibili behar gara: euskarazko kultura, erdal kultura frantsesa eta kultura globalizatua, zeinahi hizkuntzatan adierazten dena. Euskal kulturatik abia gaitzen, beste kulturen eragina kontuan hartuz.

Kulturaren hiru transmisio-guneak ikertuko ditugu: familia bidezko transmisioa, elkarte kulturalen alorra eta transmisio ofiziala, eskolaren bidez eta beste erakundeetan, Euskal kultur erakundea delarik garrantzitsuena Iparraldean.

## KULTURA TRANSMISIO EZ-FORMALA

Hau da etxean eta auzunean gertatzen den kulturgintza. Ez da baitezpadako antolaketarik. Bakoitzak gostatzen zaiona adierazten du, jende ezagunen aitzinean.

Familia bidezko transmisioak azterketa berezia merezi du. Lehenik aipa dezagun euskararen transmisioa. Iparraldean herritarren %28k euskara dute beren ama-hizkuntza. Ezberdintasun handiak badira adinaren arabera. Hiru adin-talde ikus ditzagun, 1933, 1964 eta 1986 inguruokoa. Aitona-amonen denboran %38k euskara zuten lehen hizkuntza. Oraingo gurasoetan %26k eta gazteengan %14k. Bestalde lehenago euskara zen ama-hizkuntza bakarra. Gero eta gehiago euskara eta frantsesa dira haurtzaroko hizkuntzak. Gaurko gazteen adinartean %7k euskara dute ama-hizkuntza bakarra eta beste hainbestek euskara eta frantsesa.

Ezberdintasunak ere agertzen dira herrialde batetik bestera. Baiona-Angelu-Biarritz (BAB) eskualdean bataz beste %12 dira ama-hizkuntza euskara dutena, bakarrik edo frantsesarekin batera. Aipatu 3 adin taldeetan %15, %12, %5. Lapurdi barnealdean bataz beste %32 eta adinarteka %47, %21, %16. Nafarroa Beherea eta Zuberoan bataz beste %67 eta adinarteka %82, %64, %37. 16 urtez goragoko jentetza kontuan hartuz Iparraldean 65.000 herritar euskararekin sortu gara. Aipatu adin taldeka 22.000, 15.000, 4.000 eta eskualdeka 12.000, 31.000, 22.000. Laburbilduz jatorrizko euskaldunak (eta elebidunak) gero eta gutiago dira adinarte

---

***Maiz bereizten dira transmisio informala, familiaren bidez egiten dena eta transmisio formala, erakundeek eragiten dutena eta lehenik eskolak.***

---

***Ipar Euskal  
Herriko kultura  
transmisioa bere  
osotasunean  
aztertzekotan,  
hiru solairutan  
ibili behar gara:  
euskarazko  
kultura, erdal  
kultura frantsesa  
eta kultura  
globalizatua,  
zeinahi  
hizkuntzatan  
adierazten dena.***

gazteagoetan. Araberan Nafarroa Beherean eta Zuberoan (32.000 biztanle) da ama-hizkuntza euskara dutenen ehuneko handiena, eta Lapurdi barnealdean (96.500 biztanle) kopururik handiena.

Euskara berezko hizkuntza delarik familian, “happening” kulturala edo bat-bateko kulturgintzaren gunea bilakatzen da. Ezteietako eta bes-tetako apairu luzeak, denek ezagutzen dituzten kantuez alaiturik. Jarraian, zahar eta gazte mahai inguruan dantza jauziak ematen dituzte, txistulari batek bultzaturik. Gero herriko plazan, pilota partidaren denboran edota ondotik dantzari multzoak animatzen dira. Kantariak eta bertsolariak ere bai. Bestalde egutegiaren arabera edo gertakari berezi bat ospatzeko besta moldeko ekintzak antolatzen ziren auzoen artean: inauteriak, asto lasterrak, berdurak, toberak. Antolaketa gehiago eskatzen duten ekintzak badira hala nola “Baiona kantuz”, Angeluko mutxikoak, Zuberoko maskaradak eta pastoralak.

Familia batzuk ezagunak dira belaunaldiz belaunaldi kantariak, dantzariak, bertsolariak edo musikariak direlaketz. Adibidez Altzürüküko Etxart familia. Dominika nagusia kantaria zen eta Madalene familia dantzari bateko neskarekin ezkondu zen. Familia Parisera joan zen, senarra eliza handi bateko giltzain 40 urtez eta emaztea dantza irakasle Euskal Etxeko taldeetan. Hiru haur sortu zeizkie, Niko mutiko zaharrena musikari bilakatu zen, Jean kantari eta Katti gaztena dantzari. Familia zuberoraeraz bizi zen, Zuberoako kantu zaharrak ikasiz eta erabiliz Pariseko euskaldunekin, langile, sehi ala iheslari. Semea musikari kontratatu zen Barclay diskoetxean, euskal rock and rolla asmatu zuen, musika, kantua eta dantza uztartuz. 19 urterekin Euskal Herrira itzuli zen, dakigun eragin iraultzailea ukan du euskal musikagintza gaurkotzen. Dominikak erretreta sorterrian hartu zuen eta azken 20 urteak iragan zituen kantu zaharrak biltzen idatziz eta gero disko batean bai eta ere kantaldiak antolatzen bere seme Niko eta Larrendaburu suhiarekin. (*Berría*, 2012-03-18 eta 04-01). Kartsutasun gutiagorekin bada ere, familia askotan bada fama berezi bat belaunaldietan jarraitzen dena, kantua, dantza, musika, bertsoak ala kontakizunak.

Kulturaren transmisiorako baldintza sine qua non euskararen jarraipena da. Ikusi dugu euskara ahulduz zihoala ama-hizkuntza bezala urtetan zehar. Baina zorionez alor honetan ere garapen bat ageri da. Orain arte bi gurasoak euskaldun zirelarik haurrak %80 ziren euskaldun, baina guraso bat euskaldun eta bestea erdaldun, haurrak %20 ziren euskaldun. Gaur egun kasu berean, haurretan %44k euskara dute ama-hizkuntza euskararekin batera. Guraso erdaldunentzat, anitz dira, ikastolak, eskola elebidunak eta elkarteak dira beren haurrak euskaltasunean sartzeko ateak.

## KULTURA TRANSMISIO MILITANTEA

Familiatik at, Ipar Euskal Herrian elkarteek dute segurtatu kulturaren jarraipen militantea. Elkarte bizitzak badu historia berezi bat Frantzian. Iraultza frantsesaren ideia nagusi bat zen ez dela bitartekorik behar herritar bakoitzaren eta nazioaren artean. Horretarako 1789ko abuztuaren 4ko gauean, bitarteko guziak ezabatu zituzten, probintziak, tokiko biltzarrak eta 1791ean korporazio profesionalak. Halere 3. errepublikak langile sindikatuak onartu zituen 1884an eta elkarteak 1901ean. 1901ko lege famatuaren arabera, zeinahi herritar multzok elkarte bat antola dezake baldintza malgu batzuei jarraikiz: funtzionamendu demokratikoa, helburu ongileen eramateko baliabideak onartuak dira baina finantza irabazirik gabe.

Oroitaraz ditzagun elkarte kulturalen historiako etapa nagusiak. Ikus Baxok 2006, 934-940 orrialdeetan. Arbasoa *Euskaltzaleen Biltzarra* da, 1901ean bildu zena Hendaian eta 1902 Hondarribian, "euskara salbatu nahiz". Helburu berarekin sortu ziren *Eusko Ikaskuntza* 1918an eta *Euskaltzaindia* 1919an.

Frantzian 1951ean Deixonne legeak eskola publikoan sartu zituen tokiko hizkuntzak eta kulturak eta hauen artean euskara. Ondorioak ez ziren berehalakoak izan baina bide bat ireki zen euskalgintza bultzatzeko. Ohargarri da elkarte bizitza biziki aberatsa dela Iparraldean. INSEE erakundearen arabera 900 elkarte baino gehiago badira gaur egun. Nortasuna 2005 inkestaren arabera herritarren %33k parte hartzen dute elkarte batean edo beste. Kirol taldeetan %17 gazte dabilta eta kultura elkarteetan %10 herritar, %12 gazte. 1959an *Euskaltzaleen Biltzarrak* antolatu zuen *Ikas elkarte*a, euskal ikastresnak sortzeko. 1969an *Seaska* sortu zen ikastolak kudeatzeko. 1971an militante gazte batzuek *Mende Berri* antolatu zuten ikasleak formatzeko. 1979an *AEK* Iparraldera pasatu zen jende helduak euskalduntzeko.

Beste aldaketa nagusia 1981ean gertatu zen, "*Euskara eta euskal kulturaren jardunaldiak*" bildu zirelarik, *Ikas* elkartearen eta *Euskaltzaindiaren* ekimenez. Frantziako hauteskundeetan alderdi sozialista garaile agertu zelarik ate batzuk ireki ziren euskaltasunaren alde: herri kulturen garapena, hizkuntzen legea, Euskal departamendua, hedabideen askatasuna. Jardunaldietan bildu ziren 35 elkarteek egitasmo orokor bat zabaldu zuten *Kaier horia* deritzon agiri batean eta *Pizkundea* federazioa antolatu egitasmoa gauzatzeko.

1988ko abenduan Bigarren Jardunaldiak bildu ziren Europako Parlamentuaren erabakiak aldarrikatzeko. Kuijpers erabakia oinarritzat har-

---

**Euskara berezko  
hizkuntza delarik  
familiar,  
"happening"  
kulturala edo  
bat-bateko  
kulturgintzaren  
gunea bilakatzen  
da.**

---

**Kulturaren  
transmisiorako  
baldintza sine  
qua non  
euskararen  
jarraipena da.**

**Familiatik at,  
Ipar Euskal  
Herrian  
elkartek dute  
segurtatu  
kulturaren  
jarraipen  
militantea.**

tuz euskaldungoaren eskubideak zerrendatu genituen: “Gure gizarteak ingurune euskaldunean bizitzeko eskubidea du, kultur askotako munduan izan nikan ere; euskaraz ikasteko eskubidea ikasle guztientzat; euskaraz mintzatzeko eskubidea, ez bakarrik etxean, bai eta ere lanean eta zerbitzu publikoetan; euskal kultura komunikabide zabaletan sartzeko eskubidea. Berriz ere eskatzen dugu legezko ofizialtasuna euskararentzat eta gure kulturarentzat.

Hurrengo urtean *Deiadar* manifestaldi erraldoia antolatu zen, eskolak, elkarteak eta hautetsiak bilduz, hizkuntza eta kultura eskubideak aldarrikatzeko eta negoziaketak aitzinarazteko botere publikoarekin: Seaskaren onarpena, sare elebiduna, irakasleen formakuntza diplomatua, euskal irratia, euskal kulturgintzaren antolaketa. Ondorioz 1990ean Euskal kultur erakundea eta Euskal kultura sostengatzen duen udalarteko sindikatua sortu ziren, kulturgintzaren normalizazioa segurtatzeko.

1994an, hirugarren jardunaldiak bildu ziren eta erakundeek norabide berri bat hartu zuten. Kulturgintzaren geroa segurtatua zenaz geroz orain euskarari buruz indar berri bat egin behar zen. egin behar zen. *Euskararen agiria* finkatu zen Europako kontseiluak proposatu zuen *Euskalde eta gutxiengoaren eurokarta* (1992) eredutzat hartuz: 40 neurri zerrendatu ziren 7 kapitulutan euskararen aldeko antolaketa eraginkorra finkatuz gizarte eremu guzietan legearen gerizarekin. *Pizkundea* bilakatu zen *Euskal Konfederazioa*, euskalgintzako elkarteak bilduz molde berezi batean bai eta ere gizarte alorretako ordezkariak, kirolak, lan mundua, irakaskuntza, hedabideak. Berriz ere *Deiadar* handi bat mobilizatu zen elkarteak, erakundeak, hautetsiak eta herritar xumeak biltzeko euskararen zaindari.

Aro berri bat ireki zen *Euskal Herri 2010* prospektibarekin, herrigintza antolatzeko gizarte zibila eta gizarte politikoa uztartuz. Urraspide luze baten ondotik, *Euskararen erakunde publikoaren* sorkuntza hitzartu zen 2006an.

Zein dira euskal kulturaz arduratzen diren elkarte horiek? 185 elkarte edo federazioren zerrenda aurki ditake *Euskal kultur erakundearen* webgunean. Sailkapen labur bat egin dezagun ikusteko nolakoa den euskal kulturgintzaren ingurunea Ipar Euskal Herrian.

Euskalgintzan dihardute *Euskaltzaindia*, *Euskaltzaleen Biltzarra*, *Eusko Ikaskuntza*, *Euskal Konfederazioa*, *Euskal Herrian Euskaraz*, *Sü Azia*.

Hezkuntzaren hiru sareetako ikastetxeetan, euskal kulturaren lagungarri dira *Ikas* pedagogia zerbitzua eta guraso elkarteak *Ikas-Bi*, *Biga Bai*, *Euskal Haziak*. *Seaska* ikastoletako irakasle, ikasle eta gurasoen bilgune da.

Liburugintzaren alorrean aipa ditzagun argital egiturak *Elkar*, *Izpegi*, *Gatuzain*, *Astobelarra*; *Maiatz* aldizkaria eta garai batez haurrentzat *Xirrista*, *Kometa*, *Nanai*, *Pitxu*. Irakurketa eta idazketa bultzatzeko duten

ekimenak *Hitzaditza, Har'Eman, Xirika kz, Libreplume* eta mediaketa anitzetan "Euskal Saila".

Antzerkiaren alorrean daude Euskal antzerki taldeen biltzarra (EATB), Aketarre, Azika, Bordaxuri, Maite dugulako, Xirixiti-mirixiti, Zarena zarelako; Zuberoako pastoralak, maskaradak, barrikadak... Bertsolaritza bultzatzen dute Bertsolarien lagunek bai eta ere Iparraldeko 7 bertso-eskolak.

Musika eta kantuen alorretan entzungarriak dira *Distira, Elgarrekin, Herri Soinu, Kantiruri, Khanta Xiberua, Lagunarte, Sorgin hots* elkarteak; *Lapurarrak, Herri soinu, Sonu ttipi txarrangak; Gernika, Elgarrekin, Oldarra* abesbatzak...

Dantzaren alorrean *Iparraldeko Dantzarrien Biltzarra (IDB)* da federazio nagusia ikusgarri asko kudeatzen dituen *Dantzarrien Eguna, Dantzari Txiki...* Gainera eskualdeka badira anitz egitura: *Angeluarrak, Bunuztar xoriak, Dantza hirian Hendaian, Esperantza Bastidan, Ezpela, Ezpeletan, Garaztarrak, Ihauteri Donibane Lohizunen, Itsas xoriak Bidarten, Lagunt eta maita Pauen, Leinua Hiriburun, Maritzuli Biarritzen, Oinak Arin, Bardozen, Orai Bat Baionan, Xiberoko Zohardia* besteak beste. Elkarte hauek maiz musika formakuntza ere segurtatzen dute eta bazueta kantuenaren.

Entzun-ikusgailuak eta hedabideek ekoizpen kulturalaren errepika tresnak dira: *Euskal Irratiak, Gure Irratia, Irulegiko Irratia, Xiberoko Botza, Euskal Telebista, TVPI, France 3, France Bleu, Aldudarrak Bideo, Comedia; Radiokultura, Infozazpi* eta *Kazeta.info* Interneten sarean daude.

Ondarea baloratzen duten egiturak dira *Irisarriko Ospitalea, Abadiako Jauregia Hendaian, Euskal Erakustokia Baionan, Euskarkeologia, Herri Harriak, Itsas Begia, Lauburu* elkarteak.

Arteak eta kultura zabaltzeko guneak dira *Eihartzea Hazparnen, Hebertik Maulen, Inxauzeta Bunuzen, Haize Berri Izuran, Euskal Etxea Parisen, Ote Lore Larresoron, Sii Azia Zuberoan, Uda Leku Iparraldean.*

Zerrenda luze honek erakusten du elkarte bizitzaren bizkortasuna Ipar Euskal Herrian. Galdea: Ingurune dinamiko honek zer eragin du euskal kulturagintzaren jarraipenean? Biziki eragin handia. Elkarte baikoitzak badu 40 edo 50 urteko historia luzea. Gertatzen da familia bereko bi edo hiru belaunaldi ibili direla dantza edo kantu talde berean. Gazteak elkartean sartzen dira musika, kantuz, antzerkian edo bertsolaritzan ikasteko. Ohore zaie nortasun berri batez jabetzeaz. Elkarte federazio batean bada lehiaketak eta txapelgoak antolatzen dira. Publiko zabala hurbiltzen da. Herrietako bestetan elkarteek parte hartzen dute giro alaian. Botere publikoarekin zerbait traba gertatzen bada, elkarteak

---

**Elkarterik  
jendetsuenak  
dantzaz, musikaz  
eta kantuz  
arduratzen dira.  
Euskararen  
ezagutza ez da  
beharrezkoa  
talde horietan  
diharduteko. Hor  
dago euskal  
kulturagintzaren  
"paradoxa".**



**Ondorioz, ez ote  
da euskara  
euskal kulturatik  
deskonektatua?**

biltzen dira *Deiadar* manifestaldi handietan, belaunaldi guziak elkarretaratzen dituen militantzia giroan, euskaldungoaren batasuna erakutsiz. Euskaltasunaren kontzientzia indartzen da gazteengandik hasiz.

Baina euskara edo euskalduntasuna, zer bilakatzen da dinamika zabal horretan? Elkarterik jendetsuenak dantzaz, musikaz eta kantuaz arduratzen dira. Euskararen ezagutza ez da beharrezkoa talde horietan diharduteko. Hor dago euskal kulturgintzaren “paradoxa” (I. Martinez de Luna). Nortasuna 2005 inkestan ikusi dugu jende askorentzat euskal kulturaren osagai nagusia euskara dela. Baina gero galdegiten zaielarik zein kultura ekintzetan ibili diren eta ekintza horietan zein den euskararen lekua, emaitzak eztabaidagarriak dira.

**Azken 3 hilabetetan zein kultura ekintzetan ibili zara?**

**Zenbat ziren euskaraz?**

EKINTZAK	ZENBAT IBILI DIRA?	ZENBAT EKINTZA EUSKARAZ?
1. Zinema	%40	%5
2. Kontzertuak	%23	%34
3. Euskal dantzak	%20	%67
4. Museoak, erakusketak	%19	%19
5. Monumentuak	%16	%8
6. Pastoralak, maskaradak	%14	%92
7. Antzerkiak	%12	%39
8. Dantza garaikideak	%8	%22
9. Bertso saioak	%7	%81
10. Mintzaldiak	%4	%7

Lehen zutabearen ekintzak zerrendatuak dira arrakastaren arabera. Bigarren zutabearen agertzen dira ehuneko zenbat jende ibili diren ekintza hauetan. Hirugarren zutabearen zenbat ekintza euskaraz ziren erabiltzaileen arabera. Zinema da arrakasta handiena duen ekintza, baina filma guti da euskaraz. Anitz entzule ere kontzertuetan, heren bat kantaldi euskarazkoak zirelarik.

Hizkuntzaren pertzepzioa ohargarria da. Ekintzan erabiltzen den hizkuntza baino gehiago kontuan hartzen da ekintzaren ingurunean entzuten den hizkuntza. Euskal dantzaldiak %67 euskaraz egiten dira, dantzak berez ez duelarik hizkuntzarik. Aldiz harrigarri da bertso saioak eta pastoralak ez direla %100 euskaraz entzuten, hain segur ekintzaren inguruko erdararengatik.

Hemen herritar guzien emaitzak ditugu. Baina beste taula zehatzago batek erakusten du, euskara jakin ala ez, emaitzak berdintsuak direla.

Beraz euskal kulturaren kontsumoa gehiago da eskaintzaren araberakoa, ezinez eta kontsumitzaileen hizkuntz gaitasunaren araberakoa: euskalduna elebiduna izanki, ez du baitezpada euskarazko filma edo kontzertua hautatuko. Aldiz erdaldunek ere euskarazko kultura ekoizpenak baliatzen dituzte. Inkesta beraren beste kapitulu batek erakusten du euskal irratien entzuleak %39 direla, ETBren ikusleak %49 eta euskarazko kaseten erabiltzaileak %54, euskaldunak %23 direlarik eta elebidun hartzaileak %8.

Ondorioz, ez ote da euskara euskal kulturatik deskonektatua? Normalean hizkuntza, kultura; nortasuna eta herritasuna elkarri lotuak dira. Salbuespen anitz ezagutzen ditugu. Zenbat euskaldun tradizional euskal nortasun ahulekoak? Alderantziz, Euskaltasunaren logika epe luze batean aztertu behar da. Euskara ahultzen bat erdaldun beren burua euskaldun daukatenak, batzuetan “euskaldunak baino euskaldunago”, kulturgintzan militante edota politikan abertzale direlakotz? zen den neurrian, kultura folklore bilakatzen da. Euskaldunetan euskal irradi entzuleak %40 dira, ETB ikusleak %49, euskal disko eta kasetak entzuleak %54 eta euskal liburu irakurleak %20. %80 euskal analfabetorekin nora goaz?

Euskalduntze estrategia kulturgintzatik has daiteke. Euskal kulturak euskarak baino jende askoz gehiago biltzen du. Ikusten dugu elkartasunez kulturgintzak nortasun kolektiboa bizkortzen duela, kultura ekintzen bidez eta bere inguruan sortzen duen mugimenduei esker. Euskaldunak beren nortasunaz harro daude eta erdaldunek nolazbaiteko eskas bat sentitzen dute. Berentzat berantegi bada ere, beren haurrentzat euskara nahi dute irakaskuntzaren bidez. Urraspide hau frogatzeko hona sinbolo bat eta inkesta emaitza bat.

Gertakari sinbolikoa da *Deiadar* manifestaldi bakoitzaren aitzinean dabilen *Jualdun* talde baionesa. Aitzinean folklorea eta jarraian euskaltasun militantea. Batak bestea laguntzen du kartsutasun berdinean, bazterrean dauden herritarrak bilduz berezko hizkuntza ezaguna edo ezezagunaren lekuko eta berdin zaindari.

Emaitza zientifikoa da hizkuntz gaitasuna 4 inkesta soziolinguistikoek aztertu dituzten 20 adin-multzoen zerrendan. Gerla aitzineko belaunaldia (1933) hots oraingo aitona amonak euskaldun dira %33. Gerla ondoko “baby boom” delakoa (1967), oraingo gurasoak euskaldun dira %14. Baina beren haurren %30 ikastolan eta eskola elebidunetan daude eta %40 ama-eskola elebidunetan. Zergatik gaur egun eskola herria baino euskaldunago da? Hezkuntza politikari esker, bai eta ere herrien eta ikastetxeen barneko eta inguruko kulturgintzari esker. Kulturak pizten baitu nortasun kolektiboaren kontzientzia eta euskara jarraitzeko gogoia,

---

**Euskal kulturak  
euskarak baino  
jende askoz  
gehiago biltzen  
du.**

**Gaur egun euskal  
kulturen  
transmisioa  
eskuduntza  
publikoa  
bilakatua da  
urraspide luze  
eta eztabaidatsu  
baten ondotik.**

familian ezin bada ikastetxean. Orain beretik ikusten dugu euskarazko kulturaren garapena bertso saioretan, atseginezko irakurketa eta idazketa ekintzetan. Euskara eta kulturaren arteko lotura josten ari da belaunaldi arteko urraspide batean.

## **EUSKAL KULTURAREN TRANSMISIO NORMALIZATUA**

**I**  
Gaur egun euskal kulturen transmisioa eskuduntza publikoa bilakatua da urraspide luze eta eztabaidatsu baten ondotik. Ikusi dugu Deixonne legearen bidez (1951) euskara eta euskal kultura eskola publikoan sartu zirela. 20 urtez legea aplikazio ofizialik gabe egon zen, baina anarthean euskalgintza bizkortu zen eta ofizialtasunaren eskaera eraman zuen: *Deiadar* (6 aldiz), *Batera* (4 helbururekin: euskararen ofizialtasuna, laborantza ganbara, unibertsitate burujabea eta euskal departamendua).

Ofizialtasunaren ordezkari onarpen publikora heldu dira euskara eta euskal kultura hiru egituraren bidez: Euskal kultur erakundea (EKE, 1990), Garapen kontseilua (1995), Euskararen erakunde publikoa (EEP, 2006).

### **Euskal kultur erakundea (1990)**

Euskal kultur erakundearen araudiak 1901eko legearen arabera elkarte baten itxura dauka baina egiazko erakunde bat da, botere publikoa eta gizarte zibila biltzen dituena. Alabaina administrazio kontseiluan 9 kidek ordezkatzeko dute Estatuak, Akitaniako eskualdea, 64. departamendua, Udalarteko sindikatua eta Eusko Jaurlaritza, bestalde 11 kidek ordezkatzeko dituzte kultur gintzako elkarteak. Biltzar nagusian daude, administratzailez gain, 140 udalerrietako eta 100 elkarteetako ordezkariak.

Gainera 1990. urtean udalerrietako ordezkariak antolatuta zuten “Euskal kultura sostengatzen duen herrien arteko sindikatua”. Sindikatu honek euskara eta euskal kulturaren zerga biltzen du, euro bat herritar bakoitzari. Gainera baditu bere jarduerak propioak, adibidez Eusko Jaurlaritzarekin elkarlanean ETBren errepikagailuak eraikitzen eta mantentzen ditu, kultura lehiaketak antolatzen eta sariak banatzen, euskararen aldeko aldarrikapenetan parte hartzen... Egia erran, aspaldidanik udalerria da euskaltasunaren kokagune nagusia. Eskuduntza dauka lehen mailako ikaskuntza laguntzeko bereziki hezkuntza elebiduna. Jaiak eta kirolak antolatzen ditu besta batzordearen bidez. Kultur gintza bultzatzen du liburutegi edo mediateka baten inguruan. Eremu guzietako elkarteak, komunikabideak barne, laguntzen ditu beren finantzamenduan eta ekintza kudeaketan. EKE eta Euskal sindikatuaren arteko lankidetzak eraginkorra da, gure aspaldiko historian oinarritua baita.

Araudian EKEren lan alorrak dira “euskalgintza, literatura eta argitalpena, antzerkia eta bertsoarritza, entzun-ikusgintza, dantza, kantua eta musika, arte ederrak, ondarea eta ingurunea, euskal kirolak eta jokoak”. “Urtero finkatzen da kultura egitasmoa eta araberako aitzin-kontua bozkatzen (milioi bat euro hurbil 2012an). Ekintzen eta finantzaren bilana urteroko biltzar nagusian egiten da, botere publikoaren, udalerrien eta elkarten aitzinean. Lauzpabost urtetarik EKEk gogoetaldi zabal bat antolatzen du, herritarrei galde egiteko zer pentsatzen duten euskal kulturaz, bere jarduera gaurkotzeko xedearekin.

1993an gogoetagaia zen “Nolako euskal kultura XXI. mendean?” 350 pertsona bildu ziren kulturaz, ekonomiaz, kirolaz eta hiriaz hitzegiteko. Ondorio atera ziren: euskarazko ekintzei eman lehentasuna; aktoreen profesionaltasuna segurtu bai eta ere euskal kulturaren instituzionalizazioa; kulturgintza hirian sar eta teknologia berriak erabil komunikaziorako; hurbileko kultura zentroi eman garrantzia (*Eihartzea, Uhaitza, Garazikus, Haize Berri*). Ekintza horiek gaurko beharrei egokituko dira, kontuan hartuz globalizatzen ari den mundua.

2006an, “Euskal Herria 2020” egitasmoa osatzeko gogoetaldietan EKEk parte hartu zuen eta “Euskal kultura 2007-2013, elgarrekin bilaka” urte anitzetako programa finkatu zuen. Hain zuzen Hezkunde Ministeritzak heziketa artistikoa eta kulturala ikastetxeetan sartzea erabaki zuen, alabaina heziketa honek “*funtsezko zeregina dauka, bakoitzaren nortasun kulturalaren eraikuntzan*”. Erabaki hori baliagarri da euskal kultura ere ikasleei transmititzeko programa ofizialen bidez. Beste transmisio molde bat da euskal kultura baloratzea komunikabideetan eta teknologia berrien bidez, transmisio honi eremu zabalena emanez “Euskal Herria munduan eta mundua Euskal Herrian” egitasmoarekin, UNESCOren babespean herria, diaspora eta inguruko nazioak elkar-trukaketa kulturalean ezarriz.

2008an Ladousse txostena izan zen EKE berritzeko tresna eraginkorra. André Ladousse, sortzez zuberotarra, Kultura Ministeritzako ikuskatzaile nagusi bat da eta Akitaniako kultura zuzendaritzak eskatu zion EKEri buruzko entzunaldi bat. Ehun bat eragile entzun zituen eta idazki luze batean bere diagnosis eman zuen. Egia da 18 urtez EKEk lan harri-garria egin duela, baliabide gutirekin elkar-teak eta artistak laguntzen, egitarauak koordinatzen, harremanak lotzen eragileen eta erakunde publikoen artean. Ondorioz fidantza osoa dauka herritarren eta agintarien aldetik. Baina EKEren egitasmoa zen “euskal lurraldeko politika kulturalaren egitura nagusia eta mugiarazlea” izatea. Urraspide honetan EKE biderdi gelditu da. Oraindik funtzio berri bat beteko du: kultura obragintza publikoaren laguntzaile. Iparraldeko hiztegian obragintza (*maîtrise*

---

**Ofizialtasunaren  
ordez onarpen  
publikora heldu  
dira euskara eta  
euskal kultura  
hiru egituraren  
bidez: Euskal  
kultur erakundea  
(EKE, 1990),  
Garapen  
kontseilua  
(1995),  
Euskararen  
erakunde  
publikoa (EEP,  
2006).**

---

**EKEren  
egitasmoa zen  
"euskal  
lurraldeko  
politika  
kulturalaren  
egitura nagusia  
eta mugiarazlea"  
izatea.**

*d'ouvrage*) da aginteak zerbait eginarazten duelarik eta obralaritza (*maîtrise d'oeuvre*) langileak obratzen duelarik. Beraz erakundeek eta tokiko aginteek erabakiak hartzen dituztelarik, EKEk parte hartu behar du euskal kultura aipagai delarik. Kultura egitura publiko asko badira: Baionako eta Akitania hegoaldeko agertoki nazionala, Baionako kontserbatorioa, Biarritzeko zentro koregrafikoa, eskualdeko eta departamenduko kultura sailak eta arte bulegoak. Egitura horiek diru publikoa darabilte, euskal kulturari tarte ttipia eginez. Botere publikoak EKEri laguntza eskatu dio euskal kulturak hartze dituen baliabideak programatzeko. Arduradun bat kontratatu da funtzio horretarako eta talde profesionala formatzen ari da aholkularitza eta ingeniarietza segurtatzeko aipatu erakunde horiek erabaki egokiak har ditzaten euskal kulturaren onetan.

Laburbilduz, gaur egun, EKEk lau funtzio nagusi betetzen ditu:

— elkarteei buruzko finantza eta teknika laguntza oinarrizko bete-beharra da;

— kultura obralaritza darama lankidetzan udalerrri askorekin;

— obralaritza propioa darama egitasmo egituratzaile batzuetan, bereziki transmissioaren alorrean; *Kantuketan* eta *Batekmila - Euskal munduak* erakusketa ibiltariak herriz herri dabilta bai eta ere mundu zabalean; *Hogeita* labelak bermatzen ditu hainbat ekintza gaztetxoei euskal kultura transmititzeko eta gazteak sorkuntza kulturalera bultzatzeko.

— laguntza ematen dio aipatu obragintza publikoari, baliabideak lortzeko eta lankidetzak antolatzeko euskal kulturaren garapenerako.

### **Garapen kontseilua (1995)**

Lurralde antolaketa abiatu zen *Euskal Herria 2010* prospektibaren ildotik eta Pasqua legeari (1992) jarraikiz. 1999an Voinet legeak egitaraua zehaztu zuen Euskal Herriko esperientzia eredutzat hartuz, hizkuntza antolaketa barne: "14. artikulua - Antolaketa eskeman eginkizunak finkatzen dira, hizkuntza frantsesaren garapena eta zabalkuntza segurtatzeko bai eta ere eskualdeetako kultura eta hizkuntza guttitiuak zaintzeko eta transmititzeko". Ondorioz Frantziako hizkuntza eta kultura guzien antolaketa, politika publikoan sartzen dira.

Lurralde antolaketaren izpiritua bospasei ezaugarritan deklina daiteke.

1. Herria da lurralde antolaketaren eremu naturala (*pays Pays Basque*), baina ez da baitezpada administratiboki mugatua. Bizitza eremua da, jendeek harremanak dituzten gunen bat lanaren, aisialdiaren, az-

piegituren eta zerbitzu publikoen aldetik. Herriak batasun edo elkargo bat badauka, historia, kultura eta nortasun kolektiboaren aldetik, tokiko hizkuntza kontuan hartuz.

2. Herriaren zeregina garapen iraunkorra da, ekonomia eta kulturena, bizi atsegina eta elkertasuna helburutzat hartuz. Garapen eskeman ildo anitz agertzen dira: laborantza, arrantza, industria, ingurunea, turismoa, hirigintza, hezkuntza, hizkuntza, kultura eta beste.

3. Antolaketa kudeatzen da gobernantza (*gouvernance*) moldean. Ohizko gobernuan agintariek agintzen dute eta gizarteak obratzen. Gobernantza moldean gizarte zibila eta gizarte politikoa elkarretaratzen dira egitasmoak eta egitarauak difinitzeko eta gauzatzeko. Lehen “autogestioa” aipatzen zen. Hortarako bi egitura eskuz esku lanean ari dira, Garapen kontseilua (eragileen biltzarra) egitasmoak gomendatzeko eta Hautetsien kontseilua baliabideak mobilizatzeko.

4. Hizkuntz antolaketari lehentasun berezi bat eman zaio 1996ko inkesta soziolinguistikoak erakutsi baitzuen euskararen egoera larria. 12 ekintza definitu ziren 5 ardatz nagusiren inguruan: euskararen eta euskarazko irakaskuntza; euskal hedabideen zabalkuntza, irratiak eta euskal telebista; Euskaltzaindia eta Iker zentroari buruzko diru laguntza; euskararen erabilera zerbitzu publikoetan; Hizkuntza kontseilua egitarauaren gauzatzeko. Bururatzean aldarrikapen bat egin zen “Lehentasuna duten norabide hauei esker, euskararen aldeko hizkuntza politikarako zutabeak eraiki daitezke, ofizialki onartuz nortasun hizkuntzak hartze duen oinarritzko estatutua: “Euskal Herriaren hizkuntza euskara da”. Zorigaitzez ez zen diru laguntza berririk bozkatu eta gauzak geldirik egon ziren. Herritarrak ziren mugitu 10.000 manifestariko *Deiadar* batean.

5. Eta hona non, hizkuntza politikaren aroan sartu ginen Iparraldean. 2000ko abenduaren 22an, Estatuak, prefetaren bitartez, bat-bateko eskaintza egin zigun, Euskal Herri hitzarmen berezia 2001–2006 (*Convention spécifique Pays Basque 2001–2006*). Kontratu politiko honek, Garapen kontseiluan eztabaidatuak ziren 79 proposamen hartzen ditu eta 10 kapitulutuan sailkatzen. Lehen kapitulua “hizkuntza politika” da, izendapen hau lehen aldikoz agertzen baita idazki ofizial batean. Kapitulu honek 10 ekintza hautatu zituen, gorago aipatu zerrendaren itxurakoa.

Hiru berezitasun aipagarri: Hizkuntza kontseilua gomendatzen da, gero Euskararen erakunde publikoa (EEP) bilakatu zena; gurasoen elkarrekin lagunduak dira euskararen jarraipena segurtatzeko hezkuntza

---

**Frantziako  
hizkuntza eta  
kultura guzien  
antolaketa,  
politika  
publikoan  
sartzen dira.**

---

**Hizkuntza  
kontseilua  
gomendatzen da,  
gero Euskararen  
erakunde  
publikoa (EEP)  
bilakatu zena.**

elebidunaren aldeko gogoia piztuz eta eskolaz kanpoko euskal ekintzak bultzatuz; Internet lehen aldikoz aipatzen da. Ikaskuntza ez da sartzen hitzarmenaren eskuduntzan. Baina zerrendan dauden ekintza gehienak gauzatuko dira, hitzarmenak araberako aitzin-kontua erabaki baitzuen. Hitzarmenaren jarraian *Euskal Herria 2020* prospektibak leku berezi bat ematen die gazteei eta euskal kulturari.

### **Euskararen erakunde publikoa (2005)**

1982ko legearen araberako egitura publiko baten forman sortu zen Euskararen erakunde publikoa (EEP). Administrazio kontseiluan daude bostere publikoaren maila guzietako ordezkariak: Estatua, Akitaniako eskualdea, 64. departamendua, Euskal kulturaren sostengurako udalarte sindikatua, bai eta ere Hautetsien kontseilua egitasmoaren lurraldekotasuna adierazteko. Euskalgintzako adituak eta eragileak ez daude gune erabakitzailan, baina Aholku batzordeak biltzen ditu urtean bietan elkarrekin ordezkariak eta soziolinguista batzuk, lehenik egitasmoa eta gero bilana eztabaidatzeko.

Anartean, 2004n lankidetzak hitzarmen bat izenpetu zen Hezkunde Ministeritza eta departamenduko Kontseilu nagusiaren artean “elkarlan tresna bat sortuz eskualde hizkuntzen irakaskuntza eskaintzeko eta egituratzeko Pirinio Atlantikoetako bi hizkuntzen alde, euskara eta okzitania”. Hitzarmen honen gauzatzea EEPren esku eman zen, ongi zehaztuz ez zela eskuduntza aldaketa bat baina behin behineko esperimentazio pedagogikoa. Dena dela, hurrengo urtean, Fillon legeak “esperimentazioa” Estatu osora zabaldu zuen: “Eskualde hizkuntzen eta kulturen irakaskuntza eskain daiteke eskolatze denbora osoan, jokamoldea definituz hitzarmen baten bidez Estatua eta hizkuntza horiek mintzatzen diren eskualdeen artean”. Aldi honetan ere Euskal Herria arauemale izan da Frantzia osoarentzat.

Beste garrantzi handiko hitzarmen bat izenpetu zen, 2003an eta 2007an, EEP eta Eusko Jaurlaritzaren artean. Hizkuntza politika komun bat finkatu zuten euskararen aldeko lau erronka oinarritzat hartuz: transmisioa, gizarte erabilera, hizkuntzaren kalitatea eta hiztunen motibazioa. Estrategia komun bat eramanen dute, elkarrekin muntatuko duten fondo bakar baten bidez, EEP kudeatzaile. Eskara leihatila bakarra irekiko da elkarte eta eragileen ekimenak laguntzeko, lehentasunez sostengatuz erakunde egituratzaileak, ikastola eta eskola elebidunak, euskal irratia, gazte aisialdiak (Uda leku), bertsolaritza eta helduen formakuntza (AEK).

2006an, argitaratu zuen “Hizkuntza politika proiektua; hiztun osoak helburu, haur eta gazteak lehentasun”. 12 erronka nagusi zerrendatuak

dira hiru zatitan: euskararen transmisioa, erabilera eta bizkortasuna. Erronka bakoitzarentzat definituak dira norabide estrategikoak eta lan ardatzak. Euskara zaintzeko molde eraginkor bat da euskal kultura erabiltzea bereziki aisialdian, nolazpait “hizkuntza plazerrarekin uztartuz”. Adibide batzuk hartuko ditugu, EEPk lagundu dituen egitasmoen artean.

## **Adibideak**

Euskaltzaindiko Jagon sailan, ikerketa bat egin zen gazteen euskarazko aisialdiei buruz. Baxok-Coyos 2011 liburuan agertzen da Ipar Euskal Herriko egoera eta zeharkako ohar anitz badira euskal kulturaren transmisioaz.

Liburugintzaren erronka nagusia da nola gaztetxoekin iragan eskolako ariketa aspergarrietarik atseginezko irakurketa eta idazketara. Hezkunde Ministeritzak kultura heziketa sartu du eskolan *Idazleak eskolan* programarekin. Programa horretaz baliatuz 8 idazle ibili dira 15 eskola eta ikastola ezberdinetan. Eskola anitzetan ikasleek ipuin bilketak egiten dituzte, bai eta ere ipuin asmamena eta idazketa bi kontalari profesionalen laguntzarekin. Horiek hola eskolaz kanpoko haur literatura ahula da. Haur aldizkariak porrot egin zuten, komikiak guti dira *Okatxu hegal egiten* (*M. Irigoyen*) salbuespen ohargarria delarik. Aterabidea da idazle gazteak formatzea, hori baita *Gazteluma* lehiaketaren helburua, Elkar fundazioa eta EKEren laguntzarekin. Jadanik bost idazle gazte agertu dira.

Musika, kantua eta dantzaren eremua biziki zabala da eta aspaldiko tradizio hau belaunaldiz belaunaldi jarraitzen da familietan eta bereziki herriko bestak antolatzerakoan. Lehen etxeko etxeko egiten zen transmisioa orain ikastetxeetan egiten da edo ikasgune berezietan nola musika eskoletan hala dantza konpainietan eta abesbatzetan.

Antzerkiaren ohitura parropia inguruko taldeetan abiatu zen, antzerki egileak apaizak baitziren adibidez Piarres Larzabal. 1980ko hamarkadan Landart edo Monzon bezalako autore laikoak agertu ziren gai sozialak eta politikoak lantzen zituztelarik. Orain antzerkigintza eskolan sartu da, bereziki guraso elkarten eraginez. 2008an eta 2009an 46 ikastetxetan antzerki tailerrak, topaketak, ikusketak antolatu ziren kasik mila ikasleentzat, irakasle, animatzaile eta batzuetan gurasoen parte hartzearekin. *Euskal Hazia* elkarteak urtero *Antzerki aste berezia* antolatzen du ikasturtean zehar antzerki andana bat prestatuz eskola, kolegio eta lizeo giristinoetan.

Bilakaera berdintsua gertatu da bertsolaritzarekin. Lehen bertsolariak plazetan agertzen ziren beren talentuaz baliatuz. Xalbador eta Mattin bezalakoak guti ziren baina fama handikoak. Gaur egun bertsolari gaz-

---

**Administrazio kontseiluan daude botere publikoaren maila guzietako ordezkariak: Estatu, Akitaniako eskualdea, 64. departamendua, Euskal kulturaren sostengurako udalarte sindikatua, bai eta ere Hautetsien kontseilua egitasmoaren lurraldekotasuna adierazteko.**



---

**Eta zer gertatzen  
da Y  
belaunaldiarekin?  
Y da gazteek  
darabilten  
belarrietako  
entzungailuen  
itxura eta ikurra.**

teak ikastola inguruko bertso eskoletan formatzen dira eta ekimen asko antolatzen dira: *Bertsulari tipi, Bertsu eskolen besta, Bertsoz bertso*, txapelgoak eta bertso afariak gainera. Ohargarri da hain tradizionala den kultur ohitura hau nola berritu den eta zein arrakastatsua den gazteen artean.

Zuberoako pastoralek eta maskaradek, Nafarroa Behereko libertimenduek, Lapurdiko inauteriek jarraitzen dute herrietan. Aldaketa da aspaldiko tradizio hauek eskoletan sartuz berritu direla. Pastoral itxuran eman dira *Jesüs* Mauleko San Frantses kolegioan, *Luis XIV erregea* Donibane Lohizuneko Donamaria ikastegian, *Euskamerikan* Zuberoko kolegioan, Kaliforniako gazte batzuk Sohütara gomitatuz. Egia da pastoralak programatuak direla datozen 10 urteetarako. Egia da ere gero eta gutiago direla aktore euskaldunak. Pastoralak ikastoletan eta eskola elebidunetan sartuz transmisioa segurtatzen da eta kultur gai berezi hau berritzeko eta biziberritzeko bidean da.

Bestak dira euskal kultura jarraikarazteko aukera egokiak, euskaltasuna molde atseginean ospatzen baita. Herriko bestak urraspide tradizionalan iragaiten dira elizan, etxean eta plazan. Meza nagusiaren ondotik, dantza jauziak eta pilota partida. Bazkari denboran istorio eta kantu. Arratsaldeko ekintzak besta batzordeak antolatzen ditu: dantzaldi, kantaldi, bertso saio eta joko ezberdin asko. Belaunaldi zahar, gazte ala haur denak berdin partaide dira. Hiri handietan bestak erdaldunduak dira neurri handi batean. Baionako bestak dira ezagunenak, “milioi bat jende” dabiltzalarik 5 egunez, tartean euskaldun anitz. Urte batetik bestera euskal kultura sartzan ari da programan elkarteek ekimenez. *Leinua, Baionan kantuz, Ibaialde* elkarteek eta txaranga batzuk *Karrikaldi* antolatzen dute arratsalde oroz euskal kantu, dantza, eta bertsoekin.

Iparraldean festibalek arrakasta handia dute gazteak eta ez hain gazteak bilduz. Batzuk osoki euskaldunak dira, hala nola aste kulturalak, baina maizenik euskal kulturak bere tokia egin behar du, pozgarri euskaldunentzat eta agian erakargarri erdaldunentzat. Urtean zehar festibalak badira bakoitza bere gunean eta unean: *Bi harriz lau xori, Dilin dalan, Errobi, Euskal Herria zuzenean, Hartzaro, Jazz in college, Uso pop, Xirula* eta kultura asteak edo egunak *Baigorri, Bidarten, Donibane Lohizunen, Donapaleun, Hazparnen, Hendaian Kanbon, Maulen ...*

Euskal ondarea, herrietako eraikinek eta edergailuek bai eta ere herriaren historiak eta mitologiak osatzen dute. Herritar eta kanpotar anitz ibiltzen dira euskal erakustokietan, Baionan, Donibane Garazin ala Donapaleun. Ikasleentzat *Irisarriko Ospitalean* antolatua da ondarearen zentro pedagogikoak, urtean zehar hiru eguneko egonaldiak egiteko eta udan antropologia kongresoak. Helburu berarekin Hendaia *Abbadia Jauregia*

muntatua da bisitari eta ikasleentzat: ondareari buruzko mintzaldiak, herriko landare zaharren artamendua, itsas bazterraren eta txori migrazioen behatokia. Alabaina ezin da baztertu ondare naturala, hots bazterrak eta ingurunea. Ondare zabal honen balorazioa ibiliz egiten da. Badakigu ibilaldiak direla kirol praktika nagusiak eta *Uda Lekun* eta orokorki gazteen artean.

Eta zer gertatzen da Y belaunaldiarekin? Y da gazteek darabilten be-larrietako entzungailuen itxura eta ikurra. Beraz Y belaunaldia da infor-mazio eta komunikazio teknologiak (IKT) egun osoan baliatzen dituzten gazteak. Eta ez erran heientzat teknologia berriak direnik, ber denboran sortuak baitira. Ikusi dugu familiarik landa eskola dela kultura transmi-titzeko tresna egokiena eta eskolaren barnean edo kanpoan liburua. In-kestek erakusten dute euskaldunek, bereziki gazteek, euskaraz guti ira-kurtzen dutela baina entzun-ikusgai asko kontsumitzen dituztela. Etorkizunari begira, komunikazio teknologiak baliatuko dira euskal kul-tura transmititzeko. Horretarako ikusgaiak eta entzungaiak sortu behar dira. Bada zer eginik. *Aldudarrak bideo* eta argitaletxeen ekoizpenak irra-tietan eta telebistan zabaltzen dira. *TVPIn* edo *Euskal Irrati*-etan ematen dena eskuko telefonoan edo taula grafikoetan eman daiteke. EKEk an-tolatu dituen erakusketa ibiltariak *Kantuketan*, *Batekmila euskal munduak*, adibide onak dira ikusteko zer egin daitekeen komunikazio elkarreragi-learen bidez. Bestalde elkarte askok beren webguneak muntatu dituzte eta gainera *m.eke.org* helbidearekin, noiznahi nornahik badaki zer gerta-kari kultural dagoen auzune hurbilean. Baina bada asko egiteko. Euska-razko produktuak ez badira ugaritzen jendeek erdal kultura kontsumi-tuko dute. Adibidez gauza guti dago euskarazko bideo-jokoetan. IKT tresna eraginkorra izan daiteke euskal kultura transmititzeko, baina erronka ez da oraindik irabazia.

## Laburbilduz

Euskal kulturaren transmisioaren abiapuntua familian dago. Alde batetik ama-hizkuntzaren iturburua baita. Gainera familia batzuk belaunaldiz belaunaldi adituak dira dantzan, musikan, kantuan, pilotan, musean. Euskararen jarraipenerako, familiek badute eskolaren beharra eta euskal kulturaren garapena eta jarraipena elkarrekin segurtatzen dute urteetan zehar. Elkarrekin sortzen dute eta hedatzen euskaltasunaren dinamika. Alde batetik kultura ekintzak, lehiaketak, festibalak eta jaiak, eta bestalde aldarrikapenak euskararen ofizialtasuna erdiesteko, bai eta ere kultura bizitzak eskatzen dituen dirulaguntzak eta onarpen publikoa.

Ipar Euskal Herrian euskararen jarraipena arriskuan zen bereziki

---

**Euskarazko  
produktuak ez  
badira ugaritzen  
jendeek erdal  
kultura  
kontsumituko  
dute.**

**Euskararen jarraipenerako, familiek badute eskolaren beharra eta euskal kulturaren garapena eta jarraipena elkarrekin segurtatzen dute urteetan zehar.**

gerla ondoko belaunaldietan. Baina denbora berean kulturgintza kartsutasun handi batean zegoen elkarrekin esker: kantaldiak, dantzaldiak, kontzertuak, antzerki eta pastorala agerraldiak; 1980ko hamarkadan euskal irratiak, euskal telebista eta entzun-ikusgailuak. Baina kulturgintza folklore bihurtzeko arriskuan zegoen, euskara ez bada aitzinatzen. Familia asko erdaldunduak ziren eta hizkuntzaren jarraipena segurtatzeko ikastolak eta gela elebidunak baliatu dituzte eta Hezkunde Ministeritzaren onarpena erdietsi manifestaldi eta aldarrikapen askoren bidez. Baina euskara eskola hizkuntza egonez ez du eragin handirik. Hizkuntza atseginarekin uztartu behar da, kulturgintzaren bitartez. Oro har oraingo kultura lehenagokoa baino askoz aberatsago da, bereziki bertsolaritzari eta gazte liburugintzari esker. Nabari da euskalgintza eta kulturgintza elkarren lagungarri direla. Datorren desafioa da nola bi dinamika hauek aitzinatuko diren informazio eta komunikazio teknika berrien aroan. ●

### **OINARRIZKO BIBLIOGRAFIA**

- Baxok Erramun, 2006, *Europaren eragina Ipar Euskal Herrian*, X. Jagon jardunaldiak, Euskera 2006,2, 51.liburukia, Bilbo (Jagon 2006).
- 2008, *Euskararen egoera Ipar Euskal Herrian*, 2006ko inkesta soziolinguistikoa, Euskararen erakunde publikoa, Baiona.
- Baxok Erramun eta beste, 2006, *Euskal nortasuna eta kultura XXI. mendearen hasieran*. Donostia, Eusko Ikaskuntza (Nortasuna 2006).
- Baxok Erramun eta Coyos Jean-Baptiste, 2011, *Gazteak, aisialdia eta euskara Ipar Euskal Herrian*, Jagon saila 15, Euskaltzaindia.
- Coyos, Jean-Baptiste, 2005, *Politique linguistique Langue basque et langue occitane du Béarn et de Gascogne*, Elkar.
- Euskal Herriko Garapen kontseilua eta Hautetsien kontseilua:
- 1996, Euskal Herriko antolaketa eta garapen eskema.
- 2000, *Convention spécifique Pays Basque 2001-2006*.
- 2007, *Pays Basque 2020, état des lieux sur la culture*, Lurralde.
- Euskal kultur erakundeak:
- 2002, Euskal kulturaren iraunkor batentzat.
- Brouch Joël, 2002, *Rapport d'orientation*, Oara.
- Ladousse André, 2002, *L'Institut culturel basque au milieu du gué*.
- 2006, *Euskal kultura 2007-2013*, elkarrekin bilaka.
- 2012, *Kultura egitasmoa*.
- Euskararen erakunde publikoak:
- 2006, *Hizkuntza politika proiektua*, hiztun osoak helburu, haur eta gazteak lehentasun.
- 2009, Euskararen erakunde publikoak daraman ekintzaren behin-

behineko azterketa, 2005-2009 (Etat des lieux provisoire de l'action menée par l'Office public de la langue basque).

- 2010, 2011-2016 urteetako hizkuntza politikaren jokabide esparrua (Cadre opérationnel 2011-2016 pour la politique publique linguistique).

Eusko Jaurlaritz, 2008, IV. Inkesta Soziolinguistikoa. 2006.

Eusko Jaurlaritz, Euskal kultur erakundea, 2008, Kultura Ohiturak Praktikak eta Kontsumoa Ipar Euskal Herria 2007-2008, Vitoria-Gasteiz.

Oronos Michel, 2002, Le mouvement culturel basque, 1951-2001, Elkar.

Puech, Michel, 2004, La transmission culturelle, intervention au Centre Claude Bernard, Paris.

Webguneak:

- eke.org (Euskal kultur erakundea),
- mintzaira.fr (Euskararen erakunde publikoa),
- lurraldea.net (Garapen kontseilua, Hautetsien kontseilua)

---

**Hizkuntza  
atseginarekin  
uztatu behar da,  
kulturgintzaren  
bitartez.**